

Sociological explanation of social exclusion as a social problem (Case study: suburban neighborhoods of Gorgan)

Hossein Jafari¹, Rahmatollah Amirahmadi², Mohammad Amin Kanani³,
Marjan Nouri⁴

Received: 05/03/2025

Accepted: 15/06/2025

Extended Abstract Introduction

Social deprivation is a multidimensional phenomenon in which individuals and groups lose the opportunities for social participation and upward mobility, resulting in weakened collective solidarity. This study aims to provide a sociological explanation of the determinants of social deprivation among residents of low income and marginalized neighborhoods of Gorgan, a city in northern Iran. Using a survey research method, 384 residents were selected through multi stage cluster random sampling. The primary data were collected through a researcher made questionnaire whose content validity was confirmed by experts and whose reliability coefficient reached 0.769. The data were analyzed through Pearson correlation, independent t test, one way ANOVA, and linear regression analysis.

Findings revealed significant differences between men and women in economic factors; between single and married respondents in educational factors; between migrants and local residents in educational, cultural, and social factors; and between ethnic and educational groups in cultural factors and deprivation scores. The correlation coefficients between social deprivation and educational, social, cultural, and economic factors were respectively -0.360 , -0.627 , -0.153 , and -0.611 . Regression analysis indicated that social factors ($\beta = 0.598$) and economic factors ($\beta = 0.578$) had the highest predictive power for social deprivation, whereas cultural factors ($\beta = 0.095$) were the weakest. The results suggest that understanding structural determinants of deprivation is essential for policy formulation and for improving local strategies in social development and civic participation.

1. PhD student, Department of Sociology, Az.C., Islamic Azad University, Azadshahr, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Sociology, Az.C., Islamic Azad University, Azadshahr, Iran (Corresponding Author).
amirahmadi569@iau.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Social Sciences, University of Gilan, Rasht, Iran.

4. Department of Sociology, Az.C., Islamic Azad University, Azadshahr, Iran.

Introduction and Problem Statement

Historically, social deprivation has accompanied human life from the early social formations to modern industrial societies. In traditional communities, limited differentiation and the simplicity of social structure made exclusion less visible; however, the Industrial Revolution introduced deep structural transformations economic, cultural, and psychological which produced new forms of deprivation beyond material inequality. Since then, deprived groups have suffered from inadequate access to education, health, housing, employment, and social power.

Urban expansion and unregulated migration in Iran have led to the formation of marginalized urban settlements, where poor living conditions and weak institutional capacity reinforce cycles of deprivation. In Gorgan, located at the intersection of ethnically and economically diverse areas, rapid rural urban migration, limited urban planning, and socio cultural heterogeneity have intensified poverty and social exclusion. These conditions have created a clear divide between affluent districts and deprived neighborhoods in terms of access to services and participation in civic life.

The central question addressed in this study is: which specific social, cultural, educational, and economic mechanisms contribute to the deepening of social deprivation in the marginalized neighborhoods of Gorgan?

Theoretical Considerations

The research relies on several key sociological frameworks. Relative Deprivation Theory provides the conceptual basis for understanding individual and collective perceptions of inequality as triggers of social discontent and deviant behavior. Pierre Bourdieu's theory of capital—economic, social, cultural, and symbolic—explains how the unequal distribution of resources leads to structural reproduction of social exclusion. In deprived communities, poor cultural and social capital diminishes trust, solidarity, and civic engagement, perpetuating marginalization.

Anthony Giddens' structuration theory connects deprivation to class power and institutional constraints, emphasizing the interplay between agency and systemic inequality. Peter Townsend and Fitzpatrick extend the understanding of deprivation beyond poverty, suggesting that it involves disconnection from social networks and civic participation. Further, Angelo Legrande's multidimensional index and Goodin's justice and opportunity framework demonstrate how material and immaterial dimensions—such as housing quality, gender equality, and access to social rights jointly define deprivation. Finally, Redpath's interactional perspective (2018) relates social deprivation to disrupted social relations, viewing exclusion as a breakdown of social interaction and community trust.

Together, these theories underpin an integrative conceptual model linking educational, social, cultural, and economic variables to the level of social deprivation in urban spaces.

Conceptual Model and Methodology

Based on theoretical integration, the conceptual model assumes that social deprivation in Gorgan's marginalized neighborhoods is a function of four interacting dimensions:

1. Educational conditions – inadequate school facilities, low teacher experience, and limited skill based training;
2. Social conditions – high isolation, weak social trust, fragile family cohesion, limited access to civil rights;
3. Cultural conditions – low cultural capital, poor value systems, absence of community identity;
4. Economic conditions – income inequality, unemployment, unequal urban development, and housing insecurity.

Each factor exerts direct and indirect effects on the deprivation level. Data collection was conducted through field surveys covering all residents aged 15–65 in deprived neighborhoods. Given an estimated population of 100,000, the Cochran formula determined a sample size of 384 as statistically adequate. The multi stage cluster method allowed cost effective random selection across districts, streets, and households. Statistical analyses were performed using SPSS version 24.

Findings

Demographically, the sample was characterized by young age composition (mostly 20–29 years), low education (nearly 57 % below high school degree), and high unemployment or informal labor (42 %). Roughly 70 % were migrants, typically households without formal tenure documents.

Descriptive indices showed low average scores for independent variables: educational factors = 3.2, social = 2.5, cultural = 2.7, economic = 2.2; while overall social deprivation averaged 3.8, indicating unfavorable conditions.

Inferential tests confirmed that:

- Economic deprivation varies significantly by gender;
- Educational deprivation differs between single and married respondents;
- Migrants suffer greater educational, cultural, and social deprivation;
- Different ethnic and educational groups experience varying levels of cultural deprivation.

Correlation analysis established strong negative relationships between social deprivation and all independent variables, most pronounced for social ($r = -0.627$) and economic ($r = -0.611$) dimensions. The regression model reached $R^2 = 0.264$, meaning that about 26 % of the variance in deprivation was explained by the selected factors. Among predictors, social isolation and economic inequality had the strongest effects, confirming that deprivation results not only from poverty but from weakened social integration and lack of participation opportunities.

Discussion and Conclusion

The findings confirm that social deprivation in Gorgan's marginalized zones stems from a complex intersection of structural and cultural inequities. In line with Parkin's theory of social closure, exclusion mechanisms limit participation and restrict access to collective resources. The analysis demonstrates that entrenched poverty interacts with social distrust, ethnic fragmentation, and institutional weakness to reproduce deprivation across generations.

From Bourdieu's perspective, the scarcity of social and cultural capital manifested in low community organization, weak civil associations, and limited educational aspiration prevents individuals from converting available resources into social mobility. Giddens emphasizes the structural nature of these inequalities, showing that marginalized residents remain trapped within rigid systems of labor and education.

Overall, social deprivation should be understood not merely as economic disadvantage but as a form of structural social exclusion rooted in limited educational attainment, lack of civic engagement, and social isolation. Addressing such deprivation therefore requires integrated urban policies that strengthen public participation, enhance educational and health infrastructure, and foster community based networks of trust and cooperation.

Policy Implications and Recommendations

Based on empirical results and theoretical synthesis, several strategic directions are proposed:

1. Educational empowerment – creation of an “educational profile” for deprived districts through cooperation between provincial education departments, schools, and NGOs; implementation of literacy programs for parents; reintegration of drop out children; and teacher training incentives.
2. Public health and well being – establishment of “health stations” inside deprived neighborhoods with permanent physicians funded by state universities; free vitamin distribution, nutritional subsidies, and health insurance expansion.
3. Migration and population governance – introducing local neighborhood watchdogs to monitor uncontrolled immigration; updating residents'

identification records; imposing sanctions on landlords renting multiple subunits; and long term preventive measures for high risk families to control demographic vulnerability.

If implemented comprehensively, these coordinated strategies can mitigate the reproduction of social deprivation and enhance social cohesion, local development, and urban justice in the city of Gorgan.

Keywords: Social deprivation; Sociological analysis; Marginalized neighborhoods; Economic inequality; Educational factors; Social isolation; Urban policy; Gorgan, Iran.

سال پانزدهم، بهار ۱۴۰۴ - شماره ۵۴

صفحات ۱۵۸-۱۳۲.

نوع مقاله: پژوهشی

تبیین جامعه‌شناختی محرومیت اجتماعی به‌مثابه یک مسئله اجتماعی

(مطالعه موردی: محلات حاشیه‌نشین شهر گرگان)

حسین جعفری^۱، رحمت‌اله امیراحمدی^۲، محمد امین کنگانی^۳، مرجان نوری^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۱۵

چکیده

هدف: هدف این پژوهش تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر محرومیت اجتماعی ساکنان محلات حاشیه‌نشین شهر گرگان است.

روش‌شناسی پژوهش: روش انجام این مطالعه پیمایش است که طی آن ۳۸۴ نفر از ساکنان محلات کم‌برخوردار به شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار گردآوری داده پرسشنامه محقق‌ساخته با اعتبار محتوایی تأییدشده و پایایی ۰.۷۶۹ بود. برای آزمون فرضیات از همبستگی پیرسون، t مستقل، آنوای یک‌طرفه و رگرسیون استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد بین زنان و مردان به لحاظ عوامل اقتصادی، بین افراد مجرد و متأهل به لحاظ عوامل آموزشی، بین مهاجران و بومیان به لحاظ عوامل آموزشی، فرهنگی و اجتماعی و بین قومیت‌ها و گروه‌های تحصیلی به لحاظ میزان عوامل فرهنگی و محرومیت تفاوت معناداری وجود دارد. میزان همبستگی بین متغیر محرومیت اجتماعی با عوامل آموزشی ۰.۳۶۰-، عوامل اجتماعی ۰.۶۲۷-، عوامل فرهنگی ۰.۱۵۳- و عوامل اقتصادی ۰.۶۱۱- گزارش شده است. عوامل اجتماعی با بتای ۰.۵۹۸ و عوامل فرهنگی با بتای ۰.۰۹۵ به ترتیب بیشترین و کمترین قدرت پیش‌بینی میزان محرومیت اجتماعی را دارند.

نتیجه‌گیری: نتیجه اینکه شناخت عوامل محرومیت اجتماعی و توجه به راهبردهای کنترل در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی حوزه مسائل اجتماعی در شهر گرگان، می‌تواند یکی از مهم‌ترین موانع توسعه‌یافتگی را بهبود ببخشد و زمینه مشارکت اجتماعی را تسهیل نماید.

کلید واژگان: محرومیت اجتماعی، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، عوامل آموزشی، گرگان.

۱. دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران.

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران. (نویسنده مسئول). amirahmadi569@iau.ac.ir

۳. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

۴. گروه جامعه‌شناسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران.

استناد: جعفری، حسین؛ امیراحمدی، رحمت‌اله؛ کنگانی، محمدامین و نوری، مرجان. (۱۴۰۴). تبیین جامعه‌شناختی محرومیت اجتماعی به‌مثابه یک مسئله اجتماعی

(مطالعه موردی: محلات حاشیه‌نشین شهر گرگان). *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، ۱۳(۱). ۱۵۸-۱۳۲.

۱- مقدمه

محرومیت اجتماعی از آغاز تاریخ با زندگی بشر همراه بوده و تلاش برای رفع آن پیشینه‌ای طولانی دارد. در جوامع سنتی به دلیل فقدان تقسیم کار پیشرفته و جمعیت اندک، جداسازی اجتماعی سازمان یافته شکل نمی‌گرفت؛ اما انقلاب صنعتی با تغییرات اقتصادی و اجتماعی، ابعاد پیچیده‌تری برای محرومیت ایجاد کرد که علاوه بر شاخص‌های اقتصادی، پیامدهای فرهنگی، سیاسی و روانی را نیز شامل می‌شد. صنعتی شدن و افزایش تمایزات اجتماعی باعث شد گروه‌هایی فاقد امکانات آموزشی، بهداشتی، مسکن، ارتباطات، فرصت‌های سیاسی-اجتماعی، اشتغال مناسب و منابع قدرت، در طبقه محرومین قرار گیرند ([Ashtari Mehrjerdi, 2014; Levitas, 2007](#)).

محرومیت اجتماعی زمانی رخ می‌دهد که افراد یا گروه‌ها از حقوق قانونی، فرصت‌ها و منابع معمول برای سایر بخش‌های جامعه محروم باشند. حاشیه‌نشینی که حاصل مهاجرت بی‌برنامه و رشد بی‌رویه جمعیت شهری است، با تعارض در قوانین شهرسازی موجب ایجاد محلات نابسامان و تشدید محرومیت اجتماعی می‌شود ([Ghasemi & Gheysarian, 2008](#)). مدیریت این شرایط نیازمند برنامه‌ریزی شهری، بهره‌گیری از انجمن‌های غیردولتی و متخصصان و افزایش مشارکت مدنی است ([Akbari & Ghasemi, 2022](#)).

اگویا (۲۰۱۹) محرومیت اجتماعی را فقدان خدمات، رفاهیات، مشارکت، منابع، حقوق و کالاها نسبت به اکثریت جامعه در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی تعریف می‌کند. در جامعه‌شناسی، این مفهوم در مقابل ادغام اجتماعی قرار دارد و به معنای محدود شدن فرصت‌ها برای مشارکت کامل در زندگی اجتماعی است. وبر آن را «محدودیت اجتماعی» می‌نامد و معتقد است گروه‌های قدرتمند با ترسیم مرزهای انسجام داخلی، دسترسی سایر گروه‌ها به منابع حیاتی را کاهش می‌دهند. پیامدهای آن شامل مشارکت در اعتراضات، کنش‌های جمعی، گرایش به رفتارهای کجرو، انحرافات فردی و تهدید سلامت جسمی و روانی شهروندان است ([Heather et al, 2019](#)).

در عصر حاضر، این موضوع در اندیشه‌های نظریه‌پردازان متعددی مورد بررسی قرار گرفته است؛ بر این اساس آدرنو، با تأکید بر نقش جبر اقتصادی در بازتولید ساختارهای محرومیت و تثبیت نابرابری؛ بوردیو، با تمرکز بر سازوکارهای طبقه‌بندی اجتماعی، سرمایه‌های فرهنگی و اقتصادی و نقش آن‌ها در تعمیق شکاف‌ها؛ باومن، در قالب بررسی استراتژی‌های نوین زندگی و پیکربندی‌های اجتماعی که زمینه‌های جدیدی برای محرومیت ایجاد می‌کنند؛ گیدنز، با ارائه نظریه عاملیت و ساختار و ارتباط آن با دسترسی یا محرومیت از منابع؛ و زیمل، با تحلیل مدرنیته و پیامدهای شهرنشینی که شرایط خاص محیط‌های شهری را در بازتولید محرومیت اجتماعی به تصویر می‌کشد.

بررسی تاریخی نشان می‌دهد محرومیت‌ها پس از انقلاب صنعتی و شکل‌گیری طبقه کارگر ایجاد شد؛ متعاقباً کارگران که مالکیت ابزار تولید در اختیار کارفرمایان بود، جز دستمزدی اندک بهره‌ای از

تولیدات صنعتی نداشتند. در اوایل قرن بیستم، با رشد صنعتی شدن، افزایش جمعیت، شهرنشینی، مهاجرت روستاییان و گسترش حاشیه‌نشینی، محرومیت اجتماعی به محور توجه جامعه‌شناسان شهری بدل شد و پیامدهایی چون تشدید سیب‌های اجتماعی، تنزل کیفیت زندگی و شکاف طبقاتی را به همراه داشت.

در ایران، ورود صنایع نوین و گسترش فرآیند صنعتی، زمینه شکل‌گیری طبقات کارگری و حاشیه‌نشین شهری را فراهم کرد. بسیاری از کارگران زراعی روستاها پس از مهاجرت به شهرها، با فقدان سازوکارهای برنامه‌ریزی و توزیع عادلانه منابع، از امکانات در اختیار طبقات متوسط و مرفه محروم شدند. استان گلستان، به‌ویژه گرگان، به‌علت موقعیت جغرافیایی خاص، مجاورت با استان‌های محروم در شرق کشور و تأثیر اصلاحات ارضی، به یکی از مقاصد مهم مهاجرت کارگری تبدیل شد. این استان اکنون بالاترین تنوع قومیتی در مناطق شمالی را دارد و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این ترکیب جمعیتی، اهمیت بررسی محرومیت اجتماعی در گرگان را افزایش داده است.

در گرگان، ورود مهاجران و سکونت آنان در بافت‌های حاشیه‌ای بدون برنامه‌ریزی شهری، فشار مضاعف بر زیرساخت‌های مسکن، آموزش، بهداشت و حمل‌ونقل ایجاد کرده و شکاف دسترسی به خدمات شهری را تشدید نموده است. تداوم محرومیت اجتماعی می‌تواند به افزایش بیکاری، بی‌سوادی، ناهنجاری‌های رفتاری و کاهش مشارکت اجتماعی بینجامد. از نظر اقتصادی، محدودیت فرصت‌های شغلی و نابرابری در توزیع سرمایه موجب کاهش قدرت خرید، رکود فعالیت‌های اقتصادی و افت کیفیت زندگی می‌شود. در بعد فرهنگی، تنوع قومیتی بالقوه توان تعاملات میان‌فرهنگی دارد، اما در فقدان برنامه‌های همگرایی اجتماعی، خطر کاهش سرمایه فرهنگی و تشدید کلیشه‌ها وجود دارد. این پیامدها در نهایت می‌توانند چرخه محرومیت و نابرابری را بازتولید کرده و دستیابی به توسعه پایدار و عدالت اجتماعی را با مشکل مواجه سازند؛ در نتیجه، واکاوی این آثار در مطالعه حاضر ضرورت دارد.

با توجه به شرایط محرومیت در استان گلستان و سکونت بیش از ۲۵ درصد از شهروندان در محلات محروم، انتظار می‌رود که با شناسایی و تبیین علل محرومیت اجتماعی، شرایطی ایجاد شود تا برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران حوزه مسائل اجتماعی استان بتوانند با تأکید بر نتایج و یافته‌های مطالعه حاضر، اقدامات مؤثر و هدفمندی را در راستای کاهش و کنترل محرومیت اجتماعی داشته باشند.

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از مطالعات میدانی و تمرکز بر تجربه زیسته ساکنان محلات محروم شهر گرگان، تلاش دارد محرومیت اجتماعی را به‌مثابه یک مسئله اجتماعی، از منظر جامعه‌شناختی مورد واکاوی قرار دهد. محور اصلی این بررسی، تحلیل شرایط زیست اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی این محلات در ارتباط با پدیده محرومیت اجتماعی است. متعاقباً با توجه به اهمیت مؤلفه‌های اجتماعی

همچون مشارکت مدنی، پرسش کلیدی این مطالعه آن است که کدام عوامل و سازوکارها در تشدید و گسترش محرومیت اجتماعی در محلات محروم شهر گرگان نقش آفرین هستند؟

۲- پیشینه تجربی

مطالعات متعددی در داخل و خارج از به بررسی ابعاد، علل و پیامدهای محرومیت اجتماعی پرداخته است. در همین راستا در حوزه مطالعات داخلی، سفیری و میرزایی (Safiri & Mirzaei, 2022) با پیمایش ۴۰۰ شهروند تهرانی نشان داد مدارای اجتماعی کمتر از حد متوسط است و محرومیت فرهنگی، اخلاقی، سیاسی و اجتماعی قوی‌ترین پیش‌بین‌های آن بوده است. سیدزاده و همکاران (Seyyedzadeh et al., 2022) با تمرکز بر زنان، نشان دادند محرومیت اجتماعی با متغیرهایی چون فرصت‌های برابر، مهارت، قدرت تصمیم‌گیری و سرمایه اجتماعی رابطه‌ای منفی و معنادار دارد. زرداری و همکاران (Zardari et al., 2022) با بررسی نقش کتابخانه‌های روستایی، دریافتند این مراکز بر مؤلفه‌هایی نظیر احساس شهروندی، رضایت از زندگی، کاهش احساس بیگانگی اجتماعی و ارتقای تعاملات اجتماعی اثرگذارند. صابری‌فر (Saberifar, 2021) محرومیت از حقوق شهروندی را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و حقوقی، عاملی دانست که ۲۳ درصد تغییرات بهزیستی اجتماعی را تبیین می‌کند و تأکید نمود که کاهش احساس محرومیت پیش‌شرط توسعه پایدار در مناطق محروم است. سفیری و میرزایی (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای کیفی، تجربه زیسته دختران حاشیه‌نشین را واکاوی کرده و نشان دادند محرومیت نه‌تنها محصول ساختارهای اقتصادی و اجتماعی، بلکه بخشی از طرح‌واره‌های ذهنی این گروه است. جوانمرد (Javanmard, 2022) نیز در پژوهش خود عوامل ساختاری را به‌عنوان شبکه‌ای درهم‌تنیده از متغیرهای درونی و بیرونی مؤثر بر محرومیت جوانان کهنوج شناسایی کرد. مختارزاده و همکاران (Mokhtarzadeh et al., 2021) به ارتباط فرم شهری با محرومیت پرداختند و دریافتند میان فرم منسجم و محرومیت اجتماعی، رابطه‌ای غیرمستقیم و معنادار وجود دارد، درحالی‌که فرم فشرده چنین ارتباطی ندارد. یوسفی و یوسفی (Yousefi & Yousefi, 2021) نیز ابعاد گوناگون محرومیت شامل مادی، آموزشی، محرومیت از اوقات فراغت، شبکه روابط اجتماعی و مشارکت اجتماعی را مؤثر بر عهدشکنی زنان دانستند. تقوی و همکاران (Taghvaei et al., 2020) با بررسی محرومیت نسبی، نشان دادند افزایش احساس محرومیت اجتماعی گرایش به خشونت سیاسی را در میان شهروندان تهرانی تقویت می‌کند. در مطالعات خارجی، تتو و تساکیریس (Teo & Tsakiris, 2025) با بررسی ۲۸۰ نفر نشان دادند که محرومیت اجتماعی بر کیفیت زندگی اثرگذار است؛ جیکوب و همکاران (Jacob et al., 2025) نشان دادند مناطق دارای محرومیت اجتماعی شدید، تقریباً دو برابر سایر مناطق دچار عفونت و بیماری می‌شوند. برایان و همکاران (Bryan et al., 2025) در بررسی ساکنان ناحیه متروپولیتن پیتسبورگ نشان دادند مناطق دارای محرومیت اجتماعی شدید، به‌طور معناداری در معرض سطوح بالاتری از آلودگی هوا قرار دارند. اسپوده و فاریا (Spode & Faria, 2025) محرومیت اجتماعی و فقر

را در شهر سانتا ماریا، ایالت ریو گراندو دو سول مطالعه کرده و با داده‌های ثانویه و میدانی، هفت حاشیه مردمی با محرومیت اجتماعی شدید را شناسایی کردند که فقر شهری را به‌مثابه مجموعه‌ای از محرومیت‌های چندسطحی آشکار می‌سازد. منصوری هانی و همکاران ([Mansourihanis et al., 2024](#)) تأثیر محرومیت محله بر توزیع جرم در شیکاگو را بررسی کرده و نتیجه گرفتند پیشگیری از جرم شهری همچنان چالشی وابسته به نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی است. یوی و همکاران ([Yue et al., 2023](#)) رابطه محرومیت اجتماعی با اعتیاد به رسانه‌های اجتماعی را با نقش میانجیگری خشم تأیید کردند. لئوگرند ([Leogrande, 2023](#)) وضعیت محرومیت شدید مادی و اجتماعی کشورهای اروپایی را رتبه‌بندی کرد که طبق یافته‌ها، رومانی با ۲۳٫۱ درصد در صدر و فنلاند با ۱٫۱ درصد در پایین‌ترین رتبه قرار داشت. وونگ ([Wong, 2021](#)) محرومیت اقتصادی را عاملی مرتبط با تخریب محیط زیست، مشکلات جسمی و روانی، درگیری‌های مسلحانه و سایر مسائل اجتماعی و اقتصادی دانست و بر اهمیت نهادهای بین‌المللی و کنترل جمعیت در گروه‌های فقیر تأکید کرد. اوربن و همکاران ([Orben et al., 2020](#)) اثرات محرومیت اجتماعی بر رشد نوجوانان و سلامت روان را بررسی و بر نقش شبکه‌های اجتماعی در کاهش آسیب‌های ناشی از فاصله‌گذاری فیزیکی اشاره کردند. همچنین، آگنیشکا سوئیگوست ([Agnieszka Świągost, 2017](#)) با تحلیل روش‌های اندازه‌گیری محرومیت اجتماعی، نقش شاخص‌هایی چون درآمد متوسط، وضعیت اشتغال، تراکم جمعیتی و سطح تحصیلات را در کنترل محرومیت برجسته ساخت. واکاوی پیشینه تحقیق بیانگر آن است که محرومیت اجتماعی مفهومی چندبعدی است که علاوه بر عوامل ساختاری و اقتصادی، متأثر از ابعاد فرهنگی، روان‌شناختی و فضایی نیز است.

ملاحظات نظری:

در این پژوهش، مبانی نظری محرومیت اجتماعی ساکنان محلات کم‌برخوردار شهر گرگان با اتکا به مجموعه‌ای از دیدگاه‌های برجسته علوم اجتماعی تبیین شده است. ابتدا نظریه محرومیت نسبی به‌عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در تحلیل جنبش‌های اجتماعی و بروز ناهنجاری‌ها معرفی شده است. سپس نگرش پیر بورديو درباره انواع سرمایه (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین) و نقش آنها در بازتولید یا کاهش محرومیت بررسی شده و ارتباط میان «میدان» و «عادت‌واره» در شکل‌گیری نابرابری‌ها تبیین گردیده است. دیدگاه‌های آنتونی گیدنز پیرامون رابطه فقر، قدرت و ساختار طبقاتی و نیز تحلیل‌های پتریک و تاووزند در خصوص پیوند محرومیت مادی با انسداد شبکه‌های اجتماعی، بیانگر ابعاد اقتصادی و مشارکتی این پدیده است. همچنین شاخص‌های لئوگرند برای سنجش محرومیت اجتماعی و معیارهای گودین در زمینه عدالت و دسترسی به فرصت‌ها، در کنار سایر نظریه‌ها، چارچوبی جامع برای تحلیل وضعیت محرومان شهری ارائه کرده‌اند.

نظریه محرومیت، به‌عنوان یکی از محورهای اصلی تحلیل ناهنجاری و آسیب‌های اجتماعی، بر این اساس بنا شده است در شرایطی که نیازها و خواسته‌های افراد به‌واسطه موانع ساختاری تحقق‌نیافتنی شود، محرومیت اجتماعی شکل می‌گیرد. این احساس می‌تواند فردی یا جمعی باشد؛ در حالت فردی، فرد خود را در مقایسه با دیگران محروم می‌داند و در حالت جمعی، گروه‌های اجتماعی در مقایسه با گروه‌های مرجع احساس نارضایتی می‌کنند. این مکانیزم، به‌ویژه زمانی که محرومیت مشترک بین افراد تقویت شود، زمینه‌ساز رفتارهای جمعی اعم از ناهنجاری یا اعتراض‌های اجتماعی خواهد بود. (Flynn, 2023). متعاقباً بورديو یکی از مهم‌ترین نظریه‌پردازانی است که بررسی و تحلیل ریشه‌های محرومیت اجتماعی پرداخته است؛ وی محرومیت را در نسبت مستقیم با سرمایه و ساختارهای اجتماعی توضیح می‌دهد. بورديو انواع سرمایه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین را منابعی می‌داند که فرد برای اثرگذاری بر سرنوشت خود و دیگران در اختیار دارد. تنزل سرمایه اجتماعی و ضعف شبکه‌های روابط نهادی شده، باعث کاهش اعتماد و همبستگی اجتماعی خواهد شد و محرومیت ساختاری را تشدید می‌کند (Mousavi, Alipour, 2012; Rezaii & Ahmadlo, 2005). بر این اساس، مفهوم میدان و عادت‌واره بورديو اهمیت ویژه پیدا می‌کند؛ چراکه هر میدان قواعد نانوشته‌ای دارد و تنها افرادی که عادت‌واره‌هاشان با این قواعد هماهنگ باشد قادرند سرمایه خود را انباشت کنند (Farahmand & Foruzandeh, 2018; Firouzabadi & Sadeghi, 2013). در ادامه مبانی نظری، گیدنز ساختار طبقاتی را از منظری کل‌نگرانه بررسی می‌کند. وی معتقد است فقر ریشه اصلی محرومیت اجتماعی است و حتی در کشورهای توسعه‌یافته، سیاست‌های مقابله با فقر نتایج قابل توجهی بر جای نگذاشته است. تحلیل گیدنز سه حق مالکیت، تحصیل و نیروی کار را محور تمایز طبقاتی می‌داند و ارتباط نابرابری با قدرت را به‌عنوان مکانیزم دائمی در زندگی اجتماعی معرفی می‌کند. به‌بیان دیگر، در نظام قدرت، کنترل منابع ارزشمند به معنای تثبیت موقعیت طبقاتی و بازتولید محرومیت برای طبقات پایین است (Hamidian et al, 2014). در ادامه پتریک، محرومیت مادی را عامل تضعیف روابط اجتماعی و از دست رفتن پیوندهای شبکه‌ای می‌داند. همچنین تاوزند نیز بر همین مسیر تأکید می‌کند و یادآور می‌شود که محرومیت اجتماعی روند جدا شدن از بازار کار و جامعه مدنی است، درحالی که فقر نشان‌دهنده کمبود منابع است. این تمایز بین فرآیند محرومیت و شاخص فقر، تحلیل عوامل ساختاری را دقیق‌تر می‌کند (Patrick, 2002). در همین راستا، لئوگرن (۲۰۲۳) با تعریف ۱۳ شاخص عملیاتی برای سنجش محرومیت از توانایی پرداخت قبوض تا دسترسی به اینترنت در نظر گرفته است. این شاخص‌ها نشان می‌دهد محرومیت اجتماعی الزاماً با محرومیت اقتصادی همبسته نیست؛ امکان دارد فرد از لحاظ مالی توانمند باشد، اما به دلیل فقدان دسترسی اجتماعی در وضعیت محرومیت قرار گیرد (Ghaffari & Tajedin, 2005). گودین (Goodwin, 2002) در ادامه، عوامل ساختاری مؤثر بر محرومیت اجتماعی را به عدالت جنسیتی، کیفیت سکونت، آزادی بیان، آموزش و فرصت‌های برابر

گسترش می‌دهد. این دیدگاه، محرومیت را نه تنها نتیجه نابرابری اقتصادی بلکه محصول نابرابری در حقوق و فرصت‌های زیستی می‌داند. در پایان ملاحظات نظری، ردپاس ([Redpath, 2018](#)) محرومیت اجتماعی را به‌طور خاص با «قطع تعاملات اجتماعی» پیوند می‌دهد. فقدان مشارکت فعال در جامعه، علاوه بر کاهش انسجام اجتماعی، مانع دستیابی به نتایج اقتصادی پایدار می‌شود. عوامل این قطع تعامل شامل فقر، طرد اجتماعی، بیکاری، جرم و مسائل بهداشتی است. بدین ترتیب، سیر نظریه‌ها از میدان و عادت‌واره بورديو، از ساختار طبقاتی گیدنز تا تحلیل کارکردی پتريک و از شاخص‌گذاری لئوگرنند و گودین تا رویکرد تعامل‌محور ردپاس، مفهوم محرومیت اجتماعی را تبیین می‌کند.

مدل مفهومی تحقیق

در محلات حاشیه شهر گرگان، محرومیت اجتماعی نتیجه اثرگذاری مجموعه‌ای از شرایط آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است که در اغلب یک مدل علی و هر کدام به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر میزان محرومیت شهروندان اثر می‌گذارند. کیفیت فضاهای آموزشی، سطح امکانات و زیرساخت‌های مدارس، سیاست‌های بالادستی در حوزه تعلیم و تربیت و به‌ویژه تجارب و توانمندی‌های معلمان، نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش یا افزایش محرومیت دارند؛ زیرا روش‌های مدیریت کلاس و نوآوری‌های آموزشی می‌توانند شکاف یادگیری را کم یا زیاد کنند و جایگاه تحصیلی دانش‌آموزان را ارتقا یا تضعیف کنند، مادامی که رمضان‌نژاد و همکاران ([Ramezanejad et al, 2011](#)) نقش معلم را مهم‌ترین عامل نظام آموزش دانسته‌اند. این بستر آموزشی با عوامل اجتماعی گره‌خورده است؛ عواملی که به گفته زبرا، هم بُعد ذهنی و هم بُعد عینی دارند و نقطه مشترک آنها فاصله فرد از پیوستار اجتماعی و روابط عمومی است (غفاری و تاج‌الدین، ۱۳۸۴). باورها، عقاید، سنت‌ها، ارزش‌ها، هنجارها، قوانین، ساختارهای اجتماعی و الگوهای رفتاری موجود در جامعه، شیوه تعامل افراد را شکل می‌دهند و هرگونه ضعف در آنها در محلات کم‌برخوردار گرگان، خود را به‌صورت کاهش اوقات فراغت کیفی، افت سرمایه اجتماعی (اعتماد و مشارکت)، گسست هنجاری، انسجام خانوادگی شکننده و محدودیت در حقوق اجتماعی نشان می‌دهد. این وضعیت با عوامل فرهنگی پیوند می‌خورد؛ فرهنگ که به‌عنوان کیفیت زندگی گروهی از انسان‌ها نسل‌به‌نسل همراه با تغییرات منتقل می‌شود، به گفته ادگار شاین پدیده‌ای مداوم و فراگیر است که رفتار و روابط را احاطه می‌کند (جلالی، ۱۳۹۶). در محلات حاشیه شهر گرگان، وضعیت سرمایه فرهنگی، نگرش‌ها، باورها و ارزش‌ها و معضلات فرهنگی، زمینه را برای تعمیق محرومیت اجتماعی فراهم کرده است. هم‌زمان، شرایط اقتصادی شامل درآمد، دارایی‌ها، قوانین، سیاست‌ها، شیوه تعیین دستمزدها و فعالیت‌های دولتی که پائول ([Paul, 2015](#)) بر اهمیت آنها در سبک زندگی و رفاه عمومی تأکید دارد به‌طور مستقیم بر میزان محرومیت اثرگذار می‌باشند و در شبکه تولید، توزیع، تجارت و مصرف نامتوازن شهری گرگان نمود پیدا می‌کنند. نابرابری در درآمد و دارایی، فرصت‌های محدود اشتغال و

توسعه ناموزون، به‌ویژه در بافت‌های کم‌برخوردار، محرومیت اقتصادی را تشدید و در پی آن محرومیت اجتماعی را بازتولید می‌کند. در نهایت شاخص‌های ضعف ساختارهای آموزشی، کیفیت پایین اوقات فراغت، انزوای اجتماعی، افت سرمایه اجتماعی، ناهمگونی هنجاری، آسیب‌پذیری خانواده، محدودیت در دسترسی به حقوق اجتماعی، نگرش‌ها و ارزش‌های کم‌اثر، سرمایه فرهنگی پایین، نابرابری اقتصادی، درآمد و دارایی محدود و توسعه ناهمگون جهت تبیین میزان محرومیت اجتماعی ساکنان محلات کم‌برخوردار در قالب مدل مفهومی ترسیم شده است.

نمودار ۱: مدل مفهومی تحقیق بر پایه مبانی نظری تحقیق

Figure 1: Conceptual research model based on theoretical foundations of the research

۳- روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با هدفی کاربردی و با ماهیت کمی، به روش پیمایشی انجام شده و در پی ارزیابی وضعیت محرومیت اجتماعی و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در محلات کم‌برخوردار شهر گرگان است. برای سنجش وضعیت محرومیت اجتماعی، از شاخص‌های ۱۳ گانه لئوگرند (۲۰۱۳) استفاده شده و در راستای شناسایی عوامل مؤثر، پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته طراحی و به کار گرفته شده است. با توجه به ملاحظات عملی اجرای پژوهش، بر مناسب بودن حجم نمونه از حیث کارآمدی زمانی و اقتصادی، در کنار قابلیت تعمیم نتایج، تأکید شده است؛ نمونه آرمانی باید به اندازه‌ای بزرگ باشد که معرف جامعه آماری باشد و در عین حال آن قدر کوچک که فرآیند دستیابی به آزمودنی‌ها و تحلیل داده‌ها مقرون به صرفه گردد (Mirzaei, 2016). جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی افراد ۱۵ تا ۶۵ سال ساکن

محلات کم‌برخوردار گرگان بوده که جمعیت آن حدود ۱۰۰۰۰۰ نفر برآورد شده است. بر اساس فرمول کوکران، حجم نمونه برابر با ۳۸۴ نفر تعیین شد. به دلیل عدم دسترسی به چارچوب نمونه‌گیری دقیق و محدودیت‌های زمانی و اقتصادی، در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شده است (Duvras, 2022). این روش مستلزم انتخاب نمونه نهایی از طریق چند سطح متفاوت نمونه‌گیری است و به‌گونه‌ای طراحی می‌شود که هزینه‌های اجرای مصاحبه به حداقل برسد. در این تکنیک، ابتدا مناطق بزرگ‌تر در جامعه مورد مطالعه انتخاب می‌شوند، سپس از هر منطقه بزرگ، زیرمناطق کوچکتری گزینش شده و فرآیند نمونه‌گیری ادامه می‌یابد تا در نهایت خانوارها مشخص گردند. در مرحله پایانی، از هر خانوار منتخب، افراد واجد شرایط برای پاسخ‌گویی به پرسشنامه تعیین و انتخاب می‌شوند.

در این تحقیق، ابتدا نقشه محلات کم‌برخوردار شهر گرگان به مناطق بزرگ تقسیم شد، خیابان‌های اصلی شماره‌گذاری گردید، سپس محلات و کوچه‌های منتخب مشخص و شماره‌گذاری شدند. در خاتمه، پرسشنامه‌ها به افراد واجد شرایط در هر خانوار منتخب تحویل گردید. پس از گردآوری داده‌ها، به منظور گزارش وضعیت محرومیت اجتماعی و آزمون فرضیات پژوهش، تحلیل‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ انجام شد.

تصویر ۱-۱: نقشه شهر گرگان به تفکیک محلات محروم

Figure 1-1: Map of Gorgan city divided into deprived neighborhoods

۴- یافته‌ها

یافته‌های توصیفی: در بخش یافته‌های دموگرافیک، به لحاظ گروه سنی بیشترین فراوانی مربوط به گروه ۲۰ تا ۲۹ سال با ۳۶٪، گروه سنی ۳۰ تا ۳۹ سال با ۳۲٪ گزارش شده است؛ همچنین ۶۷٪ مردان و ۷۴٪ افراد متأهل بوده‌اند. همچنین نزدیک به ۵۷٪ به لحاظ مدرک تحصیلی در سطح زیردیپلم قرار داشتند. تقریباً نیمی از پاسخگویان مستأجر بودند، البته مالکان اکثراً دارای خانه‌های محقر و فاقد سند و پایان کار بوده‌اند. ۴۲٪ پاسخگویان بیکار و باقی افراد عمدتاً دارای مشاغل کاذب، کارگری، خانه‌دار، درحال تحصیل و بعضاً بازنشسته بودند. در شاخص مهاجرت، ۷۰٪ از پاسخگویان به‌عنوان مهاجر در محله سکونت دارند و تنها ۵٪ زیرمجموعه بیمه تأمین اجتماعی بوده‌اند و نزدیک به ۹۰٪ زیر ۱۰ میلیون تومان وضعیت درآمدی خود را اعلام کردند. بیشترین قومیت مربوط به سیستانی‌ها و کمتر مربوط به بلوچ‌ها گزارش شده است.

جدول ۱: گزارش توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق

Table 1: Descriptive report of the main research variables

مؤلفه	ابعاد	میانگین	انحراف معیار	واریانس
عوامل آموزشی	ضعف امکانات آموزشی	۳,۵	۰,۵۲	۰,۲۷
	ضعف عوامل آموزشی	۲,۶۹	۰,۶۱	۰,۳۸
	ضعف آموزش‌های مهارتی	۳,۵	۰,۷۵	۰,۵۶
عوامل اجتماعی	میانگین کل	۳,۲	۰,۳۵	۰,۱۲
	انزوای اجتماعی	۲,۴	۰,۳	۰,۱
	سرمایه اجتماعی	۲,۱	۰,۲	۰,۱
	خانواده	۳,۲	۰,۴	۰,۲
	یکپارچگی هنجاری	۲,۷	۰,۵	۰,۲
	دسترسی به حقوق اجتماعی	۲,۲	۰,۴	۰,۲
	میانگین کل	۲,۵	۰,۱	۰,۱
عوامل فرهنگی	نگرش، باور و ارزش	۳,۲	۰,۴	۰,۲
	سرمایه فرهنگی	۲,۱	۰,۳	۰,۱
	هویت فرهنگی	۲,۵	۰,۴	۰,۱
	میانگین کل	۲,۷	۰,۲	۰,۰۵
عوامل اقتصادی	نابرابری اقتصادی	۲,۳	۰,۴	۰,۱۸
	درآمد و مایملک	۲,۱	۰,۴	۰,۱۶
	توسعه ناموزون	۲,۴	۰,۵	۰,۲۲
	میانگین کل	۲,۲	۰,۲	۰,۰۶
محرومیت اجتماعی	محرومیت اجتماعی (کل)	۳,۸	۰,۳۲	۰,۱

در بعد گزارش توصیفی شاخص‌های اصلی مدل تحقیق، عوامل آموزشی با میانگین ۳,۲، عوامل اجتماعی با میانگین ۲,۵، عوامل فرهنگی ۲,۷، عوامل اقتصادی با میانگین ۲,۲ و درنهایت میانگین محرومیت اجتماعی با ۳,۸ گزارش شده است. طبق گزارش توصیفی میانگین عوامل اثرگذار بر محرومیت پایین و در وضعیت غیرمطلوبی قرار دارد. از سوی دیگر مشخص شده است که طبق شاخص‌های ۱۳ گانه لئوگرنند (۲۰۱۳) میزان محرومیت اجتماعی در محلات محروم بالاتر از حد متوسط است و با تنزل عوامل آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی به‌صورت معکوس زمینه تشدید محرومیت اجتماعی ایجاد می‌شود.

جدول ۲: نتایج آزمون تی-تست به تفکیک جنسیت

Table 2: T-test results by gender

شاخص	جنسیت	میانگین	F	t	درجه آزادی	سطح معناداری
عوامل اقتصادی	مرد	۲,۶	0.202	1.9	382	0.041
	زن	۱,۸		1.9	250.1	0.041

طبق اطلاعات به‌دست‌آمده از آزمون تی-تست و گزارش سطح معناداری کمتر از ۵٪، مشخص شده است بین زنان و مردان فقط به لحاظ وضعیت عوامل اقتصادی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۳: نتایج آزمون تی-تست به تفکیک وضعیت تأهل

Table 3: T-test results by marital status

شاخص	جنسیت	میانگین	F	t	درجه آزادی	سطح معناداری
عوامل آموزشی	مجرد	3.8746	.362	1.419	382	.015
	متاهل	2.6165		1.389	76.087	.021

طبق نتایج به‌دست‌آمده از آزمون تی-تست مشخص گردید بین افراد مجرد و متاهل از نظر عوامل آموزشی و میزان محرومیت تفاوت معناداری وجود دارد و به دلیل سطح معناداری بالاتر از «۰,۰۵» در دیگر شاخص‌ها تفاوت معناداری ثبت نشده است.

جدول ۴: نتایج آزمون تی-تست به تفکیک وضعیت تأهل

Table 4: T-test results by marital status

شاخص	جنسیت	میانگین	F	t	درجه آزادی	سطح معناداری
عوامل آموزشی	مهاجر	3.2547	.293	1.983	382	.048
	غیرمهاجر	3.1779		2.026	232.852	.044
عوامل فرهنگی	مهاجر	2.6442	1.023	-2.383	382	.018
	غیرمهاجر	2.7011		-2.323	208.860	.021
	مهاجر	3.3364	.440	1.349	382	.015

محرومیت اجتماعی	غیرمهاجر	4.2883	.293	1.335	215.931	.018
-----------------	----------	--------	------	-------	---------	------

طبق نتایج به دست آمده از آزمون تی-تست مشخص گردید بین افراد مهاجر و غیرمهاجر از نظر عوامل آموزشی، عوامل فرهنگی و همچنین میزان محرومیت تفاوت معناداری وجود دارد و به دلیل سطح معناداری بالاتر از «۰,۰۵» در دیگر شاخص‌ها تفاوت معناداری ثبت نشده است.

جدول ۵: نتایج آزمون آنوای یک‌طرفه به تفکیک گروه سنی

Table 5: Results of one-way ANOVA test by age group

شاخص	گروه سنی	تعداد	میانگین	سطح معناداری
عوامل آموزشی	کمتر از ۲۰ سال	۲۷	۳, ۴	۰, ۰۴۱
	۲۹-۲۰	۱۳۷	۳, ۴	
	۳۹-۳۰	۱۲۳	۳, ۱	
	۴۹-۴۰	۷۸	۲, ۹	
	۵۹-۵۰	۱۹	۲, ۶	
عوامل اجتماعی	کمتر از ۲۰ سال	۲۷	۲, ۶	۰, ۰۲۲
	۲۹-۲۰	۱۳۷	۲, ۵	
	۳۹-۳۰	۱۲۳	۲, ۳	
	۴۹-۴۰	۷۸	۱, ۸	
	۵۹-۵۰	۱۹	۳, ۴	
محرومیت	کمتر از ۲۰ سال	۲۷	۳, ۶	۰, ۰۱۲
	۲۹-۲۰	۱۳۷	۴, ۲	
	۳۹-۳۰	۱۲۳	۳, ۴	
	۴۹-۴۰	۷۸	۳, ۹	
	۵۹-۵۰	۱۹	۳, ۷	

طبق اطلاعات به دست آمده از جدول آزمون آنوای یک‌طرفه جهت بررسی مقایسه گروه‌های سنی به لحاظ شاخص‌های اصلی تحقیق، مشخص گردید بین گروه‌های سنی به لحاظ عوامل آموزشی، عوامل اجتماعی و میزان محرومیت تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۶: نتایج آزمون آنوای یک‌طرفه به تفکیک گروه تحصیلی

Table 6: Results of one-way ANOVA test by educational group

شاخص	گروه سنی	تعداد	میانگین	سطح معناداری
عوامل فرهنگی	زیر دیپلم	۲۱۸	۲, ۲	۰, ۰۲۹
	دیپلم	۱۳۲	۲, ۴	
	فوق دیپلم	۱۹	۳, ۱	
	لیسانس	۱۵	۲, ۸	

۰,۰۰۸	۳,۴	۲۱۸	زیر دیپلم	محرومیت
	۳,۲	۱۳۲	دیپلم	
	۴,۳	۱۹	فوق دیپلم	
	۴,۱	۱۵	لیسانس	

طبق اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول آزمون آنوای یک‌طرفه جهت بررسی مقایسه گروه‌های تحصیلی به لحاظ شاخص‌های اصلی تحقیق، مشخص گردید بین گروه‌های تحصیلی به لحاظ عوامل فرهنگی و میزان محرومیت تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۷: نتایج آزمون آنوای یک‌طرفه به تفکیک قومیت

Table 7: Results of one-way ANOVA test by ethnicity

سطح معناداری	میانگین	تعداد	قومیت	شاخص
۰,۰۳۳	۳,۲	۱۳۸	فارس	عوامل فرهنگی
	۲,۷	۱۷	آذری	
	۳,۴	۱۵۲	سیستانی	
	۲,۵	۲۵	ترکمن	
	۲,۷	۱۹	بلوچ	
	۲,۱	۳۳	قزاق	

طبق اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول آزمون آنوای یک‌طرفه جهت بررسی مقایسه گروه‌های قومی به لحاظ شاخص‌های اصلی تحقیق، مشخص گردید بین گروه‌های قومی به لحاظ عوامل فرهنگی تفاوت معناداری وجود دارد.

یافته‌های استنباطی

در این بخش میزان همبستگی متغیرهای مستقل (عوامل آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) با متغیر وابسته (محرومیت) بررسی و نتایج آن گزارش شده است.

آزمون‌های همبستگی برای بررسی رابطه بین دو یا چند متغیر به کار می‌روند. همبستگی به معنای هم‌تغییری دو متغیر است که از آن استنباط می‌شود افزایش یا کاهش یک متغیر با افزایش یا کاهش متغیر دیگر همراه است.

۱- بین ضعف عوامل آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با میزان محرومیت اجتماعی پاسخگویان همبستگی معناداری وجود دارد.

جدول ۸: آزمون فرضیات و نتایج میزان همبستگی در جدول پیرسون

Table 8: Hypothesis testing and results of correlation in Pearson table

متغیر وابسته	معیار	عوامل آموزشی	عوامل اجتماعی	عوامل فرهنگی	عوامل اقتصادی
محرومیت اجتماعی	Pearson Correlation	-۰,۳۶۰	-۰,۶۲۷	-۰,۱۵۳	-۰,۶۱۱
	Sig. (2-tailed)	۰,۴۰۷	۰,۰۲۵	۰,۰۳۰	۰,۰۱۸
	N	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴

سنجش قدرت پیش‌بینی متغیرهای ملاک در قالب رگرسیون

جهت سنجش میزان اثرگذاری متغیرهای پیش‌بین (عوامل آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) بر متغیر وابسته (محرومیت اجتماعی) از آزمون رگرسیون خطی استفاده شده است که در ادامه یافته‌های حاصل از آزمون گزارش شده است.

جدول ۹: خلاصه مدل-آزمون رگرسیون خطی

Table 9: Summary of Linear Regression Model-Test

Model Summary ^b				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	.۴۵۱.	.۲۶۴.	.۲۴۷.	.31743
a. Predictors: (Constant): عوامل آموزشی، عوامل اجتماعی، عوامل فرهنگی و عوامل اقتصادی				
Dependent Variable: محرومیت اجتماعی				

جدول ۹-۱: جدول آنوا-آزمون رگرسیون خطی

Table 9-1: ANOVA table - linear regression test

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	۷,۴۱۵	4	۷,۴۱۵	۶۵,۱۵۴	.008
	Residual	۲۵,۴۵۱	379	.101		
	Total	۳۹,۱۲۵	383			
Dependent Variable: محرومیت اجتماعی						
Predictors: (Constant) عوامل اقتصادی، عوامل فرهنگی و عوامل اجتماعی						

جدول ۹-۲: سنجش میزان ضرایب بتا و میزان قدرت پیش‌بینی متغیرهای مستقل

Table 9-2: Measuring the beta coefficients and the predictive power of independent variables

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	۲,۵۸۵	.357		۳۶,۴۵۱	.000

	عوامل آموزشی	۰, ۲۶۴	.064	۰, ۲۸۴	۹, ۳۵ ۴	.001
	عوامل اجتماعی	۰, ۵۹۸	.077	۰, ۵۹۱	۱۵, ۱ ۵۴	.000
	عوامل فرهنگی	۰, ۰۹۵	.089	۰, ۱۰۹	۶, ۴۸ ۱	.026
	عوامل اقتصادی	۰, ۵۷۸	.045	۰, ۶۰۳	۱۱, ۴ ۸۱	.000
Dependent Variable: محرومیت اجتماعی						

طبق اطلاعات به‌دست‌آمده از آزمون رگرسیون مشخص شده است که هر یک از عوامل اصلی در مدل تحقیق می‌توانند به میزان مختلف، وضعیت تغییر در محرومیت اجتماعی محلات کم برخوردار را پیش‌بینی کنند. در بین عوامل مؤثر، عوامل اجتماعی و اقتصادی تا حد زیادی می‌توانند وضعیت محرومیت را در محلات کم برخوردار گرگان پیش‌بینی نمایند. انزوای اجتماعی بالای پاسخگویان که نشان از عدم ارتباط و اعتماد کافی به خانواده و دیگران دارد به‌عنوان یکی از متغیرهای عوامل اجتماعی، منجر به افزایش محرومیت اجتماعی می‌شود. از سوی دیگر، محرومیت اجتماعی به دلیل آنکه ریشه‌های مادی دارد، متأثر از عوامل اقتصادی وضعیت درآمد، حقوق ماهانه، شرایط اشتغال و سیاست‌های اقتصادی دولت است. طبق سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵، عوامل اقتصادی می‌تواند به میزان ۰,۵۷۸ تغییرات محرومیت اجتماعی را پیش‌بینی کند.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در جامعه ایران، به دلیل عدم بهره‌مندی طبقات کم‌برخوردار از آموزش استاندارد، ضعف تشکلهای مدنی، فقر اقتصادی و فقدان رفاه عمومی، تبیین مفهوم «محرومیت اجتماعی» بیشتر بر جنبه‌های مادی آن متمرکز شده است. این در حالی است که ابعاد فرامادی همچون مشارکت مردمی، وجود احزاب و گروه‌های فعال، شکل‌گیری جامعه مدنی، توسعه آموزشی، تقویت مطبوعات و رسانه‌های قدرتمند، دسترسی به منابع قدرت و منزلت اجتماعی، برخورداری از معیشت مستقل و رعایت حقوق شهروندی، کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند.

استان گلستان، به‌عنوان یکی از استان‌های تازه‌تأسیس، به دلایل تاریخی، موقعیت جغرافیایی خاص، خشکسالی استان‌های شرق کشور، سیاست‌های اصلاحات ارضی و فقدان نظارت کافی در دهه‌های گذشته، همواره مقصد مهاجران و اتباع خارجی بوده است. این روند، زمینه تشدید محرومیت اجتماعی را فراهم کرده تا جایی که حدود ۲۵ درصد جمعیت شهر گرگان در محلات محروم سکونت دارند. براساس داده‌های مرکز ملی آمار، طی ده سال اخیر این استان رتبه نخست شکاف طبقاتی و رتبه دوم

شیوع مصرف مواد مخدر را به خود اختصاص داده و همواره در زمره استان‌های پراسیب اجتماعی قرار داشته است.

برای ریشه‌یابی محرومیت اجتماعی، با اتکا به نظریه پارکین، می‌توان گفت انسداد اجتماعی و فقدان زمینه‌های مشارکت مردمی، در کنار ضعف عاملیت‌ها در ساختارهای ناکارآمد مورد تأکید گیدنز، نقش مهمی در محرومیت ساکنان محلات حاشیه‌نشین داشته است. مطابق دیدگاه بورديو، میدان‌های اجتماعی بازتولیدکننده عادت‌واره‌هایی هستند که مانع فعالیت اجتماعی، مطالبه‌گری و تلاش برای تغییر در میان این ساکنان می‌شوند. بورديو و نارایان همچنین معتقدند ساختارها، نهادها و روابط اجتماعی، به‌طور سیستماتیک مزیت‌های اجتماعی را به نفع گروه‌های فرادست بازتولید کرده و مانع دسترسی فرودستان به فرصت‌ها و موقعیت‌های بهتر می‌شوند.

در امتداد نظریات بورديو و نارایان (۱۹۸۴)، گیدنز (۱۹۹۵)، بلومبرگ (۱۹۹۴)، سیلور (۱۹۷۹) و آمارتیا سن (۲۰۰۰)، محرومیت تنها جنبه اقتصادی ندارد؛ بلکه از منظر جامعه‌شناختی، انزوای اجتماعی، دوری از دیگران، فقدان مشورت و همدردی و احساس بی‌نیازی به ارتباط، از مهم‌ترین عواملی هستند که شدت محرومیت را افزایش می‌دهند. یافته‌ها نشان می‌دهد شاخص‌هایی چون تمایل به همکاری با همسایگان، مشارکت در امور محلی و اعتماد به اطرافیان یا نهادها، در میان پاسخگویان میانگین پایینی داشته‌اند. نابسامانی خانوادگی و گسست یکپارچگی هنجاری نیز از عوامل مؤثر بر تشدید محرومیت اجتماعی محسوب می‌شوند. وجود موانع اجتماعی و محرومیت از حقوق اجتماعی، سد راه توسعه جامعه مدنی و تشکیل احزاب یا گروه‌های سیاسی است. در کنار این موانع، تنوع قومیتی و غلبه قوم‌مداری، مانع رشد مدنیت و مشارکت در محلات حاشیه‌نشین شده است.

همچنین یافته‌های میدانی بیانگر آن است که امکانات زیرساختی، کیفیت مدارس، دسترسی به مرکز شهر و وضعیت کالبدی محلات محروم، در مقایسه با محلات مرفه، نامطلوب است. افزون بر فقر اقتصادی، ساکنان این مناطق از سرمایه اجتماعی پایین‌تری نسبت به سایر محلات برخوردارند. همان‌گونه که پتریک (۲۰۰۱) اشاره می‌کند، محرومیت مادی سبب گسست افراد از شبکه‌های ارتباطی جامعه می‌شود. همچنین فرصت‌ها و موقعیت‌های آموزشی، دسترسی به فضاهای عمومی و سطح رفاه اجتماعی میان محلات محروم و مرفه، برابر نیست؛ نکته‌ای که گیدنز نیز بر آن تأکید دارد و معتقد است محرومیت اجتماعی زمانی رخ می‌دهد که افراد جامعه از برابری در فرصت‌ها و حقوق مدنی محروم شوند.

در پایان، شناخت دقیق علل محرومیت اجتماعی و توجه به راهبردهای کنترل آن در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اجتماعی استان گلستان، می‌تواند از مهم‌ترین موانع توسعه‌یافتگی شهر گرگان بکاهد و وضعیت کنونی را از منظر آسیب‌های اجتماعی به سمت بهبود و تعدیل پیش ببرد.

۶- پیشنهادات

پیشنهادات این تحقیق، بر اساس مباحث نظری، یافته‌های میدانی و تحلیل شرایط محلات حاشیه‌نشین شهر گرگان، بر ضرورت اقدامات هماهنگ در حوزه آموزش و پرورش، بهداشت و سلامت و سیاست‌های جمعیتی و مهاجرتی تأکید دارد. در حوزه آموزش و تحصیلات، با توجه به فقر مالی، فقدان ساختار آموزش کاربردی، کمبود معلمان باتجربه، مشکلات کالبدی مدارس و نبود امکانات آموزشی مؤثر، پیشنهاد می‌شود سازمان‌های ذیربط به‌ویژه اداره کل نوسازی مدارس استان گلستان و آموزش و پرورش شهرستان گرگان با همکاری مدیران و معلمان مدارس مستقر در محلات حاشیه‌نشین و تیم‌های مطالعاتی، نسبت به تهیه شناسنامه آموزشی محلات اقدام کنند تا اطلاعاتی همچون میزان سواد والدین، وضعیت ترک تحصیل و کودکان بازمانده از تحصیل گردآوری شود. سپس با ارائه بسته‌های تشویقی، ایجاد انگیزه برای والدین بی‌سواد به منظور حضور در کلاس‌های نهضت سوادآموزی و با همکاری سازمان بهزیستی و نهادهای مردم‌نهاد و حمایت قضایی، زمینه بازگشت کودکان بازمانده از تحصیل فراهم گردد. حمایت مالی از خانواده‌های نیازمند می‌تواند در جلوگیری از ترک تحصیل نقش کلیدی ایفا کند، زیرا مشکل اقتصادی اصلی‌ترین علت ترک تحصیل اعلام شده است. همچنین، ارائه خدمات مشاوره رایگان، بهبود کیفیت آموزشی از طریق آموزش معلمان، نظارت بر رفتار مدیران و معلمان، استفاده از شیوه‌های جدید آموزشی، بازدیدهای علمی از مراکز صنعتی و توجه به استعدادیابی، می‌تواند به ارتقای عملکرد دانش‌آموزان کمک کند. پیشنهاد می‌شود معلمان مؤثر در مدارس حاشیه‌نشین با طرح‌های تشویقی حمایت شوند و با نصب دوربین‌های نظارتی کنترل بهتری بر محیط آموزشی اعمال شود. همچنین، انعقاد تفاهم‌نامه میان آموزش و پرورش استان و اداره کل فنی و حرفه‌ای برای برگزاری دوره‌های مهارت‌آموزی رایگان در مدارس می‌تواند زمینه ورود مؤثر دانش‌آموزان به بازار کار پس از فراغت از تحصیل را فراهم سازد.

در همین راستا در حوزه بهداشت و سلامت، وضعیت نامطلوب تغذیه و فقر ویتامین‌ها در کودکان، نبود آگاهی کافی، آلودگی‌های محیطی همچون فاضلاب‌های خانگی و رودخانه‌ها، رفتارهای پرخطر و هزینه‌های سنگین درمان، موجب تضعیف وضعیت جسمی و روانی ساکنان شده است. ورود پراکنده پزشکان به این محلات در مناسبت‌های خاص تأثیر پایدار ندارد، از این رو پیشنهاد می‌شود در ساختار نظام پزشکی کشور، پزشکان عمومی با دریافت حقوق ماهانه از دانشگاه علوم پزشکی استان، به مدت یک تا سه سال به‌طور مداوم در این محلات حضور یابند. ایجاد ایستگاه‌های تندرستی برای ارائه خدمات پزشکی، توزیع ویتامین بین کودکان، نصب بنرهای آموزشی درباره سلامت، تأمین هزینه‌های درمان توسط دولت، پوشش بیمه‌ای مناسب، اجرای طرح‌های تغذیه در مدارس و ارائه یارانه‌های غذایی، می‌تواند به بهبود وضعیت بهداشت و تغذیه این مناطق کمک کند.

در حوزه سیاست‌های جمعیتی و مهاجرتی، مهاجرت‌های بی‌رویه که زمینه حضور اتباع بیگانه، مجرمان، افراد بیکار و خانواده‌های آسیب‌دیده را فراهم کرده، از عوامل اصلی محرومیت اجتماعی است. لذا باید سیاست‌گذاری دقیق برای کنترل ورود مهاجران و نظارت بر عملکرد بنگاه‌های مسکن انجام گیرد و شناسنامه ساکنان این محلات به صورت مستمر به روز شود. ایجاد دیده‌بان محلی با مشارکت بومیان، امکان شناسایی سریع مهاجران جدید و اخراج آن‌ها را فراهم می‌کند. برخورد قضایی با صاحبان املاکی که با تقسیم واحد مسکونی خود آن را به چند نفر اجاره می‌دهند، می‌تواند در کنترل ورود مهاجران نقش مؤثری داشته باشد. با توجه به اینکه فرزندان خانواده‌های آسیب‌دیده، در معرض خطر ورود به چرخه آسیب‌های اجتماعی قرار دارند، برخی اقدامات پیشگیرانه مانند عقیم‌سازی و جلوگیری از باروری پس از شناسایی این خانواده‌ها با همکاری سازمان بهداشت، نیروی انتظامی و دستگاه قضایی پیشنهاد می‌شود تا رشد جمعیت آسیب‌پذیر در محلات کاهش یابد. مجموع این پیشنهادها، در صورتی که به صورت همزمان و یکپارچه اجرا شوند، می‌توانند روند بازتولید محرومیت اجتماعی را در محلات حاشیه‌نشین شهر گرگان متوقف کرده و زمینه بهبود شاخص‌های کیفیت زندگی، توسعه فرهنگی و عدالت اجتماعی را فراهم آورند.

۶- تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.»

References:

- Agnieszka Świągost (2017) Approaches towards social deprivation: Reviewing measurement methods, *Bulletin of Geography. Socio-economic Series / No. 38* (2017): 131-141.
- Akbari, Javad and Ghasemi, Fatemeh, (2022) Studying the impact of urban management performance on suburban life, Ninth National Conference on Modern Studies and Research in the Field of Geography, Architecture and Urban Planning of Iran, Tehran.
- Ashtari Mehrjerdi, Abazar, Hossein Pour Motlagh, Mehdi, Hatami Moghadam, Zohreh (2014) Studying the Status of Social Deprivation Among Youth 18-30 Years Old. *Iranian Journal of Sociological Studies*, Issue 12 (16 pages - from 63 to 78).
- Bryan, L., Whitman, E. M., Bayly, H., & Landrigan, P. J. (2025). Association between PMair pollution and social deprivation in Western Pennsylvania. *Environmental Epidemiology*, 9(3), e386. <https://doi.org/10.1097/>
- Duvas, D., A. (2022), *A Survey in Social Research*, translated by Houshang Naibi, Tehran: Nay Publishing House.
- Farahmand, M. and Foruzandeh, F. (2018). A Sociological Investigation of the Social Deprivation of Zabol's Rural Girls and Its Related Factors. *Journal of*

- Iranian Cultural Research, 11(2), 161-189. doi: 10.22631/jicr.2018.1743.2370.
- Firouzabadi, Seyed Ahmad, Sadeghi, Alireza (2013). Social Exclusion: A Sociological Approach to Deprivation (Conceptual Review, Theoretical Perspectives, and Case Studies in Iran)/ Publication Details: Tehran: Sociologists Publications.
- Firouzeh, N. and Safiri, K. (2024). Investigating the Relationship between Types of Deprivation and Social Tolerance among Citizens of Tehran. Strategic Research on Social Problems, 13(4), 35-66. doi: 10.22108/srsp.2024.142700.2032.
- Flynn, Simone (2023). Social movement theory: Relative deprivation theory. Research Starters Sociology (EBSCO Knowledge Advantage™).
- Ghaffari G, Tajedin M B. (2005). The Enquiry of Social Deprivation Dimensions. *refahj*. 5(17), 33-56. URL: <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2113-fa.html>
- Ghasemi, Y. M. and gheysarian, E. (2008). Social Exclusion and Child Mortality in Ilam province. *Social Sciences*, 15(40), 27-51.
- Goodwin, Marjorie, (2002) Exclusion in Girls' Peer Groups: Ethnographic Analysis of Language Practices on the Playground, *Human Development* Vol. 45, No. 6 (2002), pp. 392-415 (24 pages) Published By: S. Karger AG.
- Hamidian, Akram; Hezbawi, Aziz; Yousefvand, Hassan Reza (2014). Poverty, Inequality, Middle Class in Iran. *Quarterly Journal of Social Development*, Volume 9, Issue 1 - Serial Issue 1, Volume 9 - Issue 1, Page 37-66.
- Heather J. Smith, Thomas F. Pettigrew, Yuen J. Huo(2019) 18 Relative Deprivation Theory: Advances and Applications. *Social Comparison, Judgment, and Behavior*.
- Jacob, O., Rae, A., Stiles, L., & Fan, K. (2025). The association between social deprivation, dental access and cervicofacial infections of odontogenic origin in Southeast London. *OSF Preprints*. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-7179514/>
- Javanmard, Kamal. (2022). sociological study of factors affecting social deprivation Among young people aged 19 to 30 in Kahnooj. *JOURNAL OF IRANIAN SOCIAL DEVELOPMENT STUDIES (JISDS)*, 14(1), 253-270.
- Leogrande, Angelo. (2023). The Material and Social Deprivation in Europe, : <https://www.researchgate.net/publication/369901261>.
- Levitas R, Pantazis C, Fahmy E, Gordon D, Lloyd E and Patsios D (2007), *The Multidimensional Analysis of Social Exclusion*, Townsend Centre for the International Study of Poverty and University of Bristol.
- Mansourihanis, O., Maghsoodi Tilaki, M. J., Sheikhsfarshi, S., Mohseni, F., Seyedebrahimi, E. (2024). Addressing urban management challenges for sustainable development: analyzing the impact of neighborhood deprivation on crime distribution in Chicago. *Societies*, 14(8),139.

- Mirzaei, Khalil. (2016). Description and thesis writing. Sociologists Publications.
- Mokhtarzadeh, S. , Ghalehnoee, M. , Martouzet, D. , & Ghalehnoee, F. (2021). Assessing the relationship between parameters related to coherence and compactness of urban form and social deprivation: a case study of selected neighborhoods in Isfahan. *Urban Structure and Function Studies*, 8(29), 97-124. doi: 10.22080/usfs.2021.20168.2064
- Mousavi Mir Taher, Alipour Parvin, (2012), Reflections on the Theory of Social Capital in Sociology, Sociologists Publications, First Edition.
- Orben, Amy; Tomova, Livia; Blakemore, Sarah-Jayne (2020) The effects of social deprivation on adolescent development and mental health, *Lancet Child Adolesc Health* Published Online June 12, 2020 [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30186-3](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30186-3).
- Patrick, Fitz (2002) Welfare Theory, What is Social Policy? Translated by Hormoz Homayounpour. Tehran. Gam No Publishing. First Edition.
- Paul, James; with Magee, Liam; Scerri, Andy; Steger, Manfred B. (2015). *Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability*. London: Routledge. p. 53. ISBN 978-1315765747. Archived from the original on March 1, 2020. Retrieved January 29, 2018.
- Ramezanejad, Rahim; Zabihi, Esmaeil; Jorabloo, Masoud. (2011). *Educational Leadership & administration*, vol. 5, no. 1, pp. 47-61.
- Redpath, Tracy Ann Louise. (2018). A study into social deprivation (Doctoral thesis, Staffordshire University). Staffordshire University EPrints.
- Rezaii, A. and Ahmadlo, H. (2005). The Role of Social Capital on Interethnic Relations & National Identity. *National Studies Journal*, 6(24), 7-33.
- Robert Olet Egwea (2019) Poverty and Social Exclusion, January 2019 SSRN Electronic Journal, DOI: 10.2139/ssrn.3427781, <https://www.researchgate.net>
- Saberifar, .Rostam. "The effects of deprivation on social well-being in Urban Slums (case of study: the city of Mashhad)." *Urban Sociological Studies*, vol. 11, no. 38, 2021, pp. 1-26. 10.30495/uss.2021.681582.
- Safiri, K. and Mirzaei, M. (2022). The Lived Experience of Marginalized Girls from the Concept of "Deprivation" (Case Study :Dolatabad Marginal Area, Kermanshah Province). *Strategic Research on Social Problems*, 11(1), 33-54. doi: 10.22108/srsp.2022.133198.1796.
- Seyyedzadeh, Maryam; Mahdavi, Seyed Mohammad Sadegh; Azkia, Mostafa. (2022). Investigating factors related to women's social exclusion (case study of women in Urmia city). *Journal of Sociological Studies* Volume 15, Issue 56, December 2022, Pages 127-144.
- Spode, P. L. C., & Faria, R. M. (2025). Social deprivation and poverty in the city of Santa Maria, Rio Grande do Sul: Analysis from popular peripheries of high social deprivation. *Sociedade & Natureza*, 37. <https://doi.org/10.14393/SN-v37-2025-75531x>
- Taghavee, Sayyed Mahdi, KHADEMIAN, TALIEH, MOTTAGHI, EBRAHIM, & SHIRZAD, HADI. (2020). Sociological Explanation of the Impact of Economic and Societal Deprivation (relative deprivation) on Tehrani Citizens'

- Tendency toward Political Violence. *SOCIETAL SECURITY STUDIES*, 11(63), 51-71.
- Teo, R., & Tsakiris, K. A. (2025). The relationship between social deprivation and glaucoma related quality of life (QOL). *Acta Ophthalmologica*, 103(S284). <https://doi.org/10.1111/aos.17119>
- Wong, P-H. (2021). Economic Deprivation: Approaches, Causes, and Consequences for Violent Conflicts
- Yousefi, Jalal; Yousefi, Mohammad Mehdi. (2021). Sociological analysis of the dimensions of social deprivation and its impact on women's breaking their vows (case study of district 22 of Tehran), *Quarterly Journal: Research and Studies of Islamic Sciences*, 3(23).
- Yue, Heng, Xiwen Yue b, Xuemin Zhang a, Bo Liu a, Hujie Bao(2023) Exploring the relationship between social exclusion and social media addiction: The mediating roles of anger and impulsivity, *Journal Acta Psychologica* Volume 238.
- Zardari, S., Atapour, H. and Zare Darabi, S. (2022). An Assessment of the status of rural libraries services in East Azarbaijan Province and the villagers' viewpoint toward the libraries effect on reduction of social deprivation. *Research on Information Science and Public Libraries*, 28(2), 52-34. doi: 10.52547/publij.28.2.34.
- Zhian Bagheri, Hamideh, and Khojiev, Mohammad. (2019). Designing a model of social exclusion factors among Iranian school students. *School Management* <https://sid.ir/paper/956997/fa>.

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee Sociological Urban Studies Journal. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

